

H. Bock: Kreuterbuch, 1560, Von Erdrauch.

Von Erdrauch. Cap. XXXIII.

Plinius schreibt im xxv. buch am xj. cap. von zweien Erdrauchen, und spricht, das ein wachp an den mauren, und werd auch Hanenfûß genant. Das selbig kraut, dieweil ichs nit eigentlich kenne, lassens wir jetzund stehn, unnd sagen das nur ein Erdrauch in unsern Landen bekant ist. (Tauben kropff.) Nemlich dz gemein mit den zinnelechten blettern, wie der schwartz Coriander, Eschenfarber, zarter unnd weicher. Gewint ein braune blumen, anzusehen wie ein treublin, oder wie Beinhultzin blumen, ein jedes braunes blümlin hart an der andern gedungen. Nach der blüet besamet sich, scheibelecht rund, wie der gemein Coriander. Die wurtzel ist kurtz, schlecht, und eintzig. (Forma.) Diß kraut ist bitter wie Stabwurtz, der safft treibt die augen (Gustus) (G iij) [124] uber und reiniget sie. Wann diß kraut beschnitten würt, so treüfft und weint es, wie die beschnittene räben im Mertzen. Wachpt gern in gärten, in Gersten, Flachs, Zwibel und Cappes feldern, erstmals im Meien, darnach gegen Herbst, in den Rüben feldern.

Von den Namen.

Van aardrook. Kapittel 34.

Plinius schrijft in 25ste boek in het 11de kapittel van twee aardroken en spreekt de ene groeit aan de muren en wordt ook hanenvoet genoemd. Datzelfde kruid, omdat ik het eigenlijk niet ken, laten we nu staan en zeggen dat nu een aardrook in onze landen bekend is. Namelijk dat algemene met de gedrongen bladeren zoals de zwarte koriander, askleuriger, zachter en weker. Gewint een bruine bloem, aan te zien zoals een trosje of zoals het beenhout bloem, elk bruin bloempjes hard aan de andere gedrongen. Na de bloei krijgt het zaden, scheefachtig rond zoals de gewone koriander. De wortel is kort, recht en enkel. Dit kruid is bitter zoals staafkruid, het sap drijft de ogen [124] over en reinigt ze. Wanneer dit kruid gesneden wordt zo druppelt en weent het zoals de gesneden druiventakken in maart. Groeit graag in tuinen, in gerst, vlas, uien en koolvelden, de eerste keer in mei en daarna tegen herfst in de raapvelden.

Van de namen.

Erdrauch nent man gemeiniglich Daubenkropff, und Katzenkörtffel. Die Griechen nennen es Capnon, Capnion, Capniten. Jr etlich (spricht Diosco.lib.iiij.cap.cv.) nennen es Coridalion und Corion oder Cotion Agnon und Cotiandron. Andere heissen es Marmariten, Capnogorgion, Chelidonion minus, Peristerion, Cantharidi, Chalcocri, Cnix. Zû Latin Cotiandrum, und Coriandrum campestre, villeicht umd d gestalt willen, und fumariam. Unnd wóllen etlich, es sei ein Apium, dz doch nit ist, sond ist ein sonder geschlecht und heißt billich Fumus terre. (Fumus terræ quare.) Dann es vom feipten feuchten dunst der ácker wacht, on allen samen, wiewol es auch von samen aufgeht wa er hinfelt. Der Arabs Serapio cap.lxxj.nent es Scehiterin, oder Sceheteregi.

Von der Krafft und Würckung.

Das zart edel kreütlin Daubenkropff, und Erdrauch genant, ist warmer druckener qualitet. Zertheilet, macht dünn und subteil, dringet durch, würt jinnerlich und eüsserlich angenommen.

Innerlich.

Daubenkropff ist ein grind und Frantzosen kraut, Dann alle so solchen bresten heilen, geben zûvor etliche tage Daubenkropff wasser mit Ty (Frantzosen kraut.) [125] riack vermischet zû drincken, und lassen die bresthafftigen darauff schwitzen darvon soll das unsauber geblüt gereinigt werden. In solcher maþ genützet, ist gût denen so sich besorgen für der Pestilentz, oder für der bösen gifftigen schweißsucht. Vil menschen brauchen das wasser in gemelter massen, wann sie schweiß baden wóllen.

(Pestilentz. Schweiß sucht.)

Der safft von Daubenkropff eins quinten schwâr, mit so vil bereiter Wolffs milch wurtzeln vermischet, unnd mit warmem wasser gedruncken, treibt auß die wassersucht, und macht kotzen. (Wassersucht. Kotzen.)

Der mundt mit Daubenkropff wasser gewaschen, vertreibt unnd heilet die feüle, und benimpt das mund weh. Ein decoction mit Daubenkropff und Fenchel gemacht unnd getruncken, eróffnet die Leber, dreibt auß die gâlsucht im harn. Die Apotecker pflegen ein Syrup daraup zû machen für grind und bóse blatern. (Mundwehe. Leber. Gâlsucht, Grind artznei.)

Eüsserlich.

Daubenkropff safft oder wasser in die augen

(**Fumaria officinalis**) Aardrook noemt men algemeen druivenkrop en katekervel. De Grieken noemen het Capnon, Capnion en Capniten. Van hen ettelijke (spreekt Dioscorides libro 4 kapittel 105) noemen het Coridalion en Corion of Corion Agnon en Coriandron. Andere noemen het Marmariten, Capnogorgion, Chelidonion minus, Peristerion, Cantharidi, Chalcocri en Cnix. In Latijn Coriandrum en Coriandrum campestre, mogelijk vanwege de gestalte, en fumariam. En willen ettelijke, hetzij een Apium wat het toch niet is, maar is een apart geslacht en heet billijk Fumus terre. Dan het van vette vochtige mest van de akker groeit, zonder alle zaden, hoewel het ook van zaden opgaat waar het heen valt. De Arabier Serapio kapittel 71 noemt het Scehiterin of Sceheteregi.

Van de kracht en werking.

Dat zacht edel kruidje duivenkrop en aardrook genoemd is warme en droge kwaliteit. Verdeelt, maakt dun en subtiel, dringt door, wordt innerlijk en uiterlijk aangenomen.

Innerlijk.

Duivenkrop is een schurft en mazelen kruid, dan alle zulke gebreken helen geven tevoren ettelijke dagen duivenkrop water met teriakel [125] vermengd te drinken en laten die gebrekkige daarop zweten, daarvan zal dat onzuiver bloed gereinigd worden. In zulke maat genuttigd is het goed die zo zich bezorgen voor de pest of voor de boze giftige zweetziekte.

Veel mensen gebruiken dat water in gemelde mate als ze zweetbaden doen willen.

Het sap van duivenkrop een quinten zwaar met zo veel bereide wolfsmelkwortels vermengt en met warm water gedronken drijft uit de waterzucht en maakt kotsen.

De mond met duivenkrop water gewassen verdrijft en heelt die vuilheid en beneemt de mondpijn. En afkooksel met duivenkrop en venkel gemaakt en gedronken opent de lever, drijft uit de geelziekte in de plas. De apothekers plegen een siroop daaruit te maken voor schurft en kwade blaartjes.

gethon, macht sie klar, vertreibt die róte und schebigkeit der selben. Der safft mit gummi temperiert unnd auffgestrichen, macht die aufgefallenen augbrawen wider wachsen. Daubenkropff safft mit so vil Mengel wurtzel safft vermischet, darzú genommen ein wenig epig und honig, zú einer salben bereit, und darmit aller hand grind geschmiert, soll on zweiffel heilen. (Klare augen. Rote augen. Augbrawen wachsen. Grind salb.)

Uiterlijk.

Duivenkrop sap of water in de ogen gedaan maakt ze helder, verdrijft de roodheid en scheefheid ervan. De sappen met gom getemperd en opgestreken maakt die uitgevallen wenkbrauwen weer groeien. Duivenkrop sap met zo veel pioenwortel sap vermengd, daartoe genomen een weinig azijn en honing en tot een zalf bereidt en daarmee allerhande schurft gesmeerd zal zonder twijfel helen.

Dodonaeus;

Van Grysecom kap. XIII

Het geslacht

Van grijzeom zijn er twee soorten van een geslacht (zoals Plinius in zijn historie in het XXX boek, VIII kapittel schrijft) waarvan de eerste de gewone grijzeom is die door Galenus, Paulus en andere Griekse meester alleen bekend is en in de medicijnen gebruikt wordt. De tweede is een ander kruid dat alleen door Plinius beschreven is en beide deze kruiden worden hier te lande gevonden.

Vorm.

Capnos fumaria of grijzeom.

Capuns Plinij of kleine aardrook.

(Fumaria officinalis, Fumaria muralis subsp boraei)

1 De gewone grijzeom heeft vierkantige steeltjes die met kleine, tere, weke en zeer gesneden, askleurige bladertjes bekleed zijn en op de bladeren van koriander lijken, maar veel kleiner. Zijn bloemen zijn klein en staan veel bijeen gedrongen. De kleur is purperbruin die in kleine knopjes veranderen als ze vergaan en daarin ligt het zaad dat zeer klein is. De wortel is slecht, met weinig en kleine worteltjes.

2 De kleine aardrook heeft ook veel zachte steeltjes en daaraan groeien kleine, gesneden bladertjes die van kleur, smaak en ook wat van vorm op de voorgeschreven grijzeom lijken. Ook zijn ze met sommige kleine tere draadjes of klauwieren bezet waarmee het zich overal aan hagen en andere kruiden vastmaakt. Zijn bloempjes zijn klein en staan veel bijeen, wit en wat paars van kleur. Na het uitkomen zie je kleine hauwtjes waarin het zaad ligt. De wortel is slecht en vingers lang.

Plaats.

Grijzeom groeit graag in korenvelden onder de gerst en in de moeshoven, in wijngaarden en dergelijke bewerkte plaatsen.

De kleine aardrook groeit onder de hagen, aan de kanten van de velden en bij oude muren.

Tijd.

Beiden deze kruiden bloeien in mei en in juni.

Naam.

1 De eerste van deze kruiden wordt in Grieks Capnos, Capnion en Capnitis genoemd. In Latijn Fumaria en Capnium. In de apotheken Fumus terre. In Hoogduits Erdtrauch, Taubencropff en Katzenkorvel. In Nederduits grysecom, duivekervel en aardrook. In Frans fumeterre.

2 De tweede wordt door Plinius Capnos en Pes gallinaceus genoemd en vandaar wordt het door ons Capnos Plinij genoemd, in de apotheken is het onbekend. In Dietsche hebben wij het tot onderscheid van de andere kleine aardrook genoemd. In Frans is het wel naar de Latijnse naam Pes gallinaceus genoemd, pied de geline.

Natuur.

Grijzecom is warm en droog tot volledig in de tweede graad. Van gelijke natuur is ook de kleine aardrook als uit zijn scherpachtige, bittere smaak herkenbaar is.

Kracht en werking.

Het sap van grijzecom dat in de ogen gedaan wordt verscherpt het gezicht en maakt heldere ogen. Als het met gom gemengd en op de wenkbrauwen gestreken wordt maakt dat het dubbele haar niet meer groeit.

Grijzecom die in water gekookt is en dat gedronken jaagt met de urine en met de toiletgang allerhande hete galachtige, verbrande en verergerde humeuren en vochtigheid af.

Vanuit zijn kwaliteit is het zeer goed voor diegene die schurftachtig zijn, die kwade zeren en zweren hebben en die gebrekkelijk vanwege de pokken zijn.

Hetzelfde werk doet ook het sap van grijzecom als je het drinkt en is daartegen sterker in dan het water waar grijzecom in gekookt is.

2 Kleine aardrook (zoals Plinius schrijft) is van dezelfde kracht en werking als die andere en is een buitengewone medicijn en zeer goed tegen de schemering van de ogen als je het sap daarin doet.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>